

Supostavni pristup prilagodbi roda francuskih imenica u talijanskom i hrvatskom jeziku

Prilagodbom roda francuskih imenica u talijanskom i hrvatskom jeziku nedvojbeno dolazi do udaljavanja galicizma od francuskoga predloška, ali i do razlika između dvaju jezika primatelja. Razlog tomu valja tražiti u različitoj fonomorfološkoj strukturi dvaju jezika primatelja, te u etimološkoj srodnosti romanskih jezika, uslijed koje se uspostavljaju automatske francusko-talijanske korespondencije. No, ne smije se zanemariti ni uloga jezika posrednika (tj. neposredna etimologija), kao ni formalna i semantička bliskost s otprije postojećim leksemima u jeziku primatelju. Nepodudarnost rodova pridonosi divergenciji, odnosno uspostavljanju gramatičkih lažnih parova između europskih jezika u kojima nalazimo iste lekseme.

1. Uvod

U procesu jezičnog posuđivanja imenice su najbrojnija kategorija riječi (usp. DERROY 67). Ako jezik primatelj posjeduje gramatičke rodove, posuđenim imenicama valja odrediti rod bez obzira na to postoji li ili ne postoji ta kategorija u jeziku davatelju. Stoga je prilagodba roda prvo i nezaobilazno pitanje prolagodbe posuđenica. Katkad dolazi do

udaljavanja ne samo između jezika davatelja i jezika primatelja, nego i između različitih jezika u koje je ušla ista strana riječ. Posuđenim imenicama određuje se rod, pa zato pridavanje roda možemo shvatiti kao aktivni odgovor jezika primatelja na strani leksički utjecaj.¹ Ovdje ćemo analizirati prilagodbu roda francuskih imenica koje su ušle u talijanski i hrvatski da bismo ustanovili divergencije koje dovode do nastanka gramatičkih lažnih parova između ta dva jezika primatelja.

2. Opće tendencije prilagodbe u talijanskom i hrvatskom

2.1. Galicizmi su u talijanskom najbrojnije posuđenice, a njihova se prisutnost može pratiti od začetaka talijanskoga jezika (TAGLIAVINI § 62). Zahvaljujući zajedničkom latinskom podrijetlu, riječi preuzete iz francuskoga lako se prilagođuju talijanskom jezičnom sustavu.² Osim toga, galicizmi su nekoć često ulazili u talijanski »per via scritta, attraverso il rivestimento del latino medievale« (ZOLLI 11). Starije posuđenice jezik primatelj potpuno je asimilirao te se ne razlikuju od izvornih talijanskih riječi. Za razliku od njih, novije posuđenice najčešće čuvaju francusku grafiju.³

Francuski i talijanski imaju istovjetan sustav gramatičkih rodova (muški i ženski rod), pa očekujemo da će posuđene francuske imenice u talijanskom zadržati isti rod. To je uistinu najčešće rješenje,

¹ Slažemo se s mišljenjem Roberta Gusmanija, koji kaže da posuđenica »rappresenta una 'risposta' attiva della lingua (a rigore: dell'individuo che compie l'innovazione) alle sollecitazioni e agli influssi provenienti da un'altra lingua« (GUSMANI 21).

² Hope primjećuje da francuski i talijanski fonološki sustav »do not differ greatly and were even less divergent in earlier times« (HOPE 615).

³ Govoreći o francuskim posuđenicama u talijanskom, Carla Marellu zaključuje kako »l'adattamento recente è raro, e si verifica solo quando la grafia francese sembra proprio troppo diversa dalla pronuncia, come in *fusò*, italianizzazione del francese *fuseaux*« (MARELLO 66). Osim toga, ima talijanskih prilagodenica koje su danas zastarjele. Primjerice, tal. *gabardina* jest, prema rječniku *DISC* (str. 1033), »antiq., adatt. it. del fr. *gabardine*«. Usp. ovdje u § 6.1.3. talijanske prilagodenice francuskoga *peluche*.

a savjetuju ga i gramatičari.⁴ Evo nekoliko primjera prilagođenih talijanskih galicizama: tal. *risorsa* f. (< fr. *ressource* f.), tal. *manovra* f. (< fr. *manœuvre* f.), tal. *controllo* m. (< fr. *contrôle* m.), tal. *oboe* m. (< fr. *hautbois* m.). Neprilagođene su imenice: fr./tal. *tentiethe* m., fr./tal. *broche* f., fr./tal. *sauce* f.

2.1.1. Budući da francuski i talijanski nastavljaju iste latinske sufikse, gramatički im je rod u pravilu isti. Zato francuske izvedenice u talijanskom redovito zadržavaju isti gramatički rod, bez obzira na to je li im prilagođen izraz ili nije. Primjerice, francuski sufiks *-ence* f., koji nastavlja latinski *-entia* f., normalno se zamjenjuje odgovarajućim talijanskim *-enza* f. (npr. *diligenza* f. 'poštanska kola, diližansa', prilagođenica francuske imenice *diligence* f.). Istim sufiksom izvedena je od glagola *rinascere* imenica *rinascenza*, prema francuskom predlošku *renaissance*. Neprilagođeni talijanski galicizam *mésalliance* f. zadržava ženski rod jer se francuski sufiks *-ance* f. (< lat. *-antia*) vrlo lako (etimološki ispravno) poistovjećuje s talijanskim *-anza*.⁵

Francuska imenica ženskoga roda *baguette* u talijanskom ostaje nepromijenjena. Francuski sufiks *-ette* f. odgovara talijanskom *-etta* f. (usp. TEKAČIĆ_I § 1854). U talijanskom postoji i imenica *bacchetta* f., koja je alotrop navedenoga galicizma.⁶ Nije isključeno da je i sličnost izraza dviju riječi pridonijela zadržavanju roda francuske riječi. Leksičku i tvorbenu korespondenciju prepoznajemo i u galicizmu *plaque* f., izvedenici od iste imenice (fr. *plaque*) kao talijanski *placchetta* (izv. od tal. *placca* < fr. *plaque*, usp. DISC 1943). U talijanskom je velik broj takvih neprilagođenih galicizama na *-ette* (*manchette* f., *maquette* f., *marquissette* f., *georgette* f.). Katkad se rabi francuska riječ i prilagođenica (npr. tal. *omelette* f. i *omeletta* f.). Sufiks *-etta* čest je u francuskim prilagođenicama: tal. *etichetta* f. (< fr. *étiquette* f.), tal.

⁴ Usp. LEPSCHY (str. 101): »Con i nomi francesi e tedeschi si consiglia di conservare il genere originario«.

⁵ Slijedeći istu logiku, i engleska posuđenica *clearance* dobila je u talijanskom ženski rod. Ženskoga je roda i tal. anglizam *trance*, gdje je završno *-ance* dio osnove (< engl. *trance* < stfr. *transe* < *transir* < lat. *transire*). U hrvatskom je imenica *trans* muškoga roda. Usp. pogl. *Supostavni pristup prilagodbi roda engleskih imenica...*, § 6.4.

⁶ Francuska imenica *baguette* zapravo je prilagođenica talijanske riječi *bacchetta* (usp. HOPE 159; LAROUSSE₁ 96). Zbog toga je ova francuska riječ u talijanskom povratna posuđenica. Isto možemo kazati i za *maquette*, koja je u francuskom talijanizam (< tal. *macchietta* 'petite tache', LAROUSSE₃ 625). Usp. LJUBIČIĆ_{II} §§ 2.2., 2.4.

cotoletta f. (< fr. *côtelette* f.), tal. *marionetta* f. (< fr. *marionette* f.), *camionette* f. (> tal. *camionetta* f.).

Francuski imenički sufiks *-ine* f. odgovara talijanskome *-ina* f. (npr. fr. *margarine* f. > tal. *margarina* f.; fr. *brillantine* f. > tal. *brillantina* f.; fr./tal. *gabardine* f., tal. adapt. *gabardina* f.).⁷ I neprilagođeni talijanski galicizam *routine* ženskoga je roda. Latinski pridjevski sufiks nastavlja se u talijanskom pridjevskom i odimeničkom *-ese*, te francuskom *-ais* i *-ois* (npr. tal. *cortese* – fr. *courtois*, usp. TEKAVČIĆ₁ § 1576). Uslijed toga se francuski kulinarski termin *mayonnaise* f. vrlo lako transmorfemizirao u talijanski *maionese*, koji je također ženskoga roda. Sufiks *-ite* f., čest u nazivima minerala i stijena, u francuskom i talijanskom jednako se piše (fr./tal. *bauxite* f., tal. rjeđe *baussite* f.).

2.2. Za razliku od talijanskoga, u hrvatskome jeziku osim muškoga i ženskoga postoji i srednji rod, ali se vrlo rijetko pridaje stranim imenicama.⁸ Kad analiziramo prilagodbu roda stranih imenica, primjećujemo da one koje završavaju na konsonant u pravilu u hrvatskom dobivaju muški rod (tzv. tendencija muškoga roda, engl. *masculine tendency*, usp. FILIPOVIĆ₁ 200; FILIPOVIĆ₂ § 6.3.4.7.). Osim toga, u hrvatskom sve posuđenice, osim onih koje završavaju na *-a*, redovito dobivaju muški rod (PAVEŠIĆ₂ § 343).

Francuske se posuđenice prilagođuju grafiji i fonomorfološkom sustavu hrvatskoga jezika. Gramatički rod galicizama usko je povezan s njihovom transfonemizacijom (DABO-DENEGRI₄ 21). Tendencija muškoga roda u hrvatskom prevladava ne samo kad imenice završavaju na suglasnik (npr. fr. *gaffe* f. – hrv. *gaf* m.; fr. *roulotte* f. – hrv. *rulot* m.; fr. *baguette* f. – hrv. *baget* m.), nego i kad završavaju na samoglasnike *-e*, *-i*, *-o*, *-u*, za koje se smatra da su dio osnove (PAVEŠIĆ₂ § 272): npr. *žele* m., *kroki* m., *nivo* m., *ragu* m. (fr. *gelée* f., *croquis* m.,

⁷ Za adaptaciju francuskoga sufiksa *-ine* u talijanski *-ina* usp. TEKAVČIĆ₂ §§ 1011-1013.

⁸ Posuđenice koje završavaju na vokal *-o* koji nije dio osnove, osciliraju između muškoga i srednjega roda: npr. *kino*, *čelo* (ANIĆ₄ 570, 161). U množini su mogući samo oblici srednjega roda: *kina*, *čela*. U standardnom jeziku samo je muškoga roda *auto* m. sg. – *auti* m. pl. (u dijalektu i srednjega roda: *auto* neutr. sg. – *auta* neutr. pl.). Za kolebanje u množini između muškoga i srednjega roda imenica za neživo koje završavaju na *-o* i *-e*, usp. PAVEŠIĆ₂ 278. Usp. pogl. *Supostavni pristup prilagodbi roda engleskih imenica...*, § 3.2.

niveau m., *ragoût* m.).⁹ U hrvatskom morfološkom sustavu to je inovacija (DABO-DENEGRI₄ 22; DABO-DENEGRI₇ 135). Kako su ti vokali dio leksičkih morfema, posuđenice se sklanjaju kao imenice muškoga roda bez nastavka (usp. PAVEŠIĆ₂ l. c.).

3. Različita prilagodba u talijanskom i hrvatskom

Navedena talijanska tendencija prilagodbe – očuvanje roda francuskih posuđenica – najčešći je slučaj prilagodbe galicizama. Kad su francuske imenice ženskoga roda, toj se tendenciji u hrvatskom suprotstavlja tendencija muškoga roda, te će u najvećem broju slučajeva talijanske i hrvatske prilagođenice imati različit rod:

fr. <i>couchette</i> f.	tal. <i>cuccetta</i> f. ¹⁰	hrv. <i>kušet</i> m. ¹¹
fr. <i>gaffe</i> f.	tal. <i>gaffe</i> f., <i>gaffa</i> f.	hrv. <i>gaf</i> m.
fr. <i>boutique</i> f.	tal. <i>boutique</i> f.	hrv. <i>butik</i> m. ¹²
fr. <i>broche</i> f.	tal. <i>broche</i> f.	hrv. <i>broš</i> m.
fr. <i>brioche</i> f.	tal. <i>brioche</i> f., <i>brioscia</i> f.	hrv. <i>brioš</i> m.
fr. <i>camionette</i> f.	tal. <i>camionetta</i> f.	hrv. <i>kamionet</i> m.
fr. <i>baguette</i> f.	tal. <i>baguette</i> f.	hrv. <i>baget</i> m.
fr. <i>roulotte</i> f.	tal. <i>roulotte</i> f.	hrv. <i>rulot</i> m. ¹³

⁹ Francuske imenice u hrvatskom često mogu biti naglašene i na zadnjem slogu (npr. *žèlè* i *želè*, *ràgū* i *ragū*). U standardnom jeziku prihvatljive su obje inačice. Novije su posuđenice katkad uvrštene u rječnik samo s akcentom na zadnjem slogu: npr. kulinarski termin hrv. *frikasé* m. < fr. *fricassée* f. (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 454). Talijanski ima neprilagođeni galicizam *fricassée* f.

¹⁰ Prema Hopeovu tumačenju gotovo je sigurno da je *cuccetta* galicizam (< fr. *couchette*, HOPE 96, bilj. 4). MIGLIORINI/DURO (str. 152) i DISC (str. 642) tumače je kao izvedenicu od tal. *cuccia* (< fr. *couche*).

¹¹ U hrvatskim primorskim govorima postoji mletacizam *kočeta*, *kučeta* (usp. SKOK II, 118). MIOTTO₂ (str. 54) bilježi u mletačkom dijalektu Dalmacije *coceta* (> hrv. dij. *kočeta*).

¹² Za hrv. *butika* f. usp. ovdje § 5.2. U hrvatskom postoji i mletacizam *butiga*. Usp. pogl. *O semantičkoj specijalizaciji posuđenica*, §§ 2.3.3-2.3.5.

¹³ Usp. FRANOLIĆ₁ 178. Posuđenica je uvrštena u Klaićev rječnik iz 1988. godine kao »naziv koji se u najnovije vrijeme daje automobilima-kempovima, tj. takvim automobilima koji imaju kućicu u kojoj vozači (turisti) stanuju na ljetovanju« (KLAJIĆ 1179), ali je nema u novijim hrvatskim rječnicima (ANIĆ/GOLDSTEIN, BUJAS, HER).

fr. <i>bauxite</i> f.	tal. <i>bauxite</i> f., <i>baussite</i> f.	hrv. <i>boksit</i> m.
fr. <i>gelée</i> f.	tal. <i>gelée</i> f.	hrv. <i>žele</i> m.
fr. <i>fricassée</i> f.	tal. <i>fricassée</i> f., <i>fricassea</i> f.	hrv. <i>frikase</i> m.

Talijanski ekvivalent naše riječi *bešamel* m.¹⁴ jest neprilagođena francuska riječ (fr./tal. *béchamel* f.),¹⁵ ili prilagođenica *besciamella* f. (usp. *DISC* 272).¹⁶ U narodu postoji i oblik *balsamella* f., nastao djelovanjem pučke etimologije. Neprozirna strana riječ oslonila se na talijansku imenicu *balsamo* 'balzam', čime je postala motivirana (usp. *DELI*, I, 134).

Vrsta biljnoga likera koja nosi ime po samostanu Grande Chartreuse u Francuskoj, gdje su ga prvotno proizvodili (fr./tal. *chartreuse* f.), na hrvatskom se zove *šartrez* m. (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 1215; *HER* 1271). I kulinarski naziv, koji je u francuskom i talijanskom također ženskoga roda (fr./tal. *mousse* f.), u hrvatskom dobiva muški rod (hrv. *mus* m., *HER* 772). Naziv za vrstu svilene tkanine, fr./tal. *charmeuse* f., u hrvatskom je također potpuno prilagođen kao *šarmez*, imenica muškoga roda (*HER* 1271).

U svim iznesenim primjerima talijanski galicizmi ženskoga su roda, kao i francuski predlošci, a odgovarajuće hrvatske imenice muškoga su roda. Divergentna gramatička rješenja rezultat su navedenih općih tendencija prilagodbe u talijanskom i hrvatskom jeziku. Dodajmo da u hrvatskom postaju muškoga roda i francuske riječi kojima nije prilagođena grafija. Primjerice, francuski *bouillabaisse* f. u talijanskom ostaje ženskoga roda, a u hrvatskom mijenja rod bez obzira na to piše li se u neprilagođenom ili prilagođenom obliku (hrv. *bouillabaisse* m. ili *bujabes* m., usp. *HER* 140, 157).

¹⁴ BUJAS 81; *HER* 108.

¹⁵ Deonimik *béchamel* f. nastao je elipsom: fr. *sauce (à la) Béchamel, béchamel* (MIGLIORINI, 179).

¹⁶ U ovom prilagođenom liku prepoznajemo talijanski sufiks *-ella*. LA STELLA (str. 39) bilježi za talijanski jezik i (lažni francuski) oblik *bechamelle* f., koji je nastao analogijom. Uspostavljen je odnos korelacije: fr. *flanelle* : tal. *flanella* = fr. **béchamelle* : tal. *besciamella*.

4. Imenice koje znače osobe

4.1. Rod imenica koje označuju živa bića u pravilu se slaže s njihovim spolom.¹⁷ Kad se odnose na ženske osobe, u talijanskom i hrvatskom ženskoga su roda bez obzira na dočetak. Primjerice, u hrvatskom je posuđenica *madam* ženskoga roda usprkos tome što završava na suglasnik. U talijanskom je rani galicizam *dama* f. potpuno fonomorfološki prilagođen, kao i posuđenica iz 14. st. *madama* f. (u talijanskom je *madame* f. noviji galicizam, usp. *DISC* 1450). Posuđenica iz 13. st. tal. *marchese* m. i njezin mocijski parnjak *marchesa* f. odgovaraju hrvatskom *markiz* m./*markiza* f. (< njem. galicizmi *Marquis* m./*Marquise* f.).

U francuskom je imenica *mannequin* muškoga roda, u skladu s etimološkim značenjem 'čovječuljak' flamanske riječi *mannekijn* (*DELI*₂ 924).¹⁸ U talijanskom prilagođenica *manichino* označava krojačku lutku ili lutku u izlogu. U drugom značenju ('manekenka') znatno je češća talijanska *indossatrice*, ali postoji i istoznačna tuđica *mannequin* f., kojoj se rod slaže sa spolom, što je promjena u odnosu na francuski predložak. U francuskom ima i drugih imenica muškoga roda koje se odnose na osobe obaju spolova (npr. *régisseur*, *chef*).

4.2. Francuske imenice ženskoga roda u hrvatskom trans-morfemizacijom redovito dobivaju gramatički morfem *-a* (*metresa* f., *kokota* f., *koketa* f., *vedeta* f., *subreta* f.).¹⁹ U talijanskom se novije posuđenice ne prilagođuju (fr./tal. *maîtresse* f., fr./tal. *cocotte* f., fr./tal. *coquette* f., fr./tal. *vedette* f., fr./tal. *soubrette* f.). Prilagođeni lik tal. *subretta* f. javlja se rjeđe.²⁰ Talijanske prilagođenice *portiere* m. (< fr.

¹⁷ Po tome se kriteriju pridaje gramatički rod posuđenim engleskim imenicama koje označuju živa bića. Usp. WEINREICH₁ 45.

¹⁸ Za usporedbu navodimo njem. dem. *Männchen* 'čovječuljak', kojemu odgovara srniz. *mannekijn*, WAHRIG_p 389).

¹⁹ Prema Franoliću imenice *koketa*, *kokota* i *subreta* ušle su u hrvatski iz njemačkoga (FRANOLIĆ₁ 92, 186). U hrvatskom jeziku sufiks *-eta*, koji je latinskoga podrijetla (usp. SKOK I, 496), pojavljuje se u imenici *striptizeta* (sin. *striptizerka*). Usp. pogl. *Supostavni pristup prilagodbi roda engleskih imenica...*, § 2.1.1.

²⁰ Možemo kazati da je talijanski lik *subretta* nastao supstitucijom gramatičkog morfema (fr. *-e* > tal. *-a*) ili supstitucijom sufiksa (fr. *-ette* f. > tal. *-etta* f.).

portier m.), *pioniere* m. (< fr. *pionnier* m.) imaju mocijske parnjake *portiera* f., *pioniera* f., koji odgovaraju francuskim *portière* f., *pionnière* f. U hrvatskim riječima prepoznajemo njemačko posredovanje: hrv. *portir* m. (< njem. *Portier* < fr. *portier*), hrv. *pionir* m. (< njem. *Pionier* < fr. *pionnier*). Oblici ženskoga roda jesu *portirka*, *pionirka*.

4.3. Mocija se u hrvatskom izražava odgovarajućim sufiksima. Radi usporedbe u zagradama navodimo odgovarajuće francuske oblike (iz rječnika *LAROUSSE*₃), pri čemu nas ne zanima iz kojega su jezika preuzete: *žongler* m./*žonglerka* f. (fr. *jongleur,-euse*); *režiser* m./*režiserka* f. (fr. *régisseur* m.); *šarmer* m./*šarmerka* f. (fr. *charmeur,-euse*); *maser* m./*maserka* f. (fr. *masseur,-euse*); *šansonijer* m./*šansonijerka* f. (fr. *chansonnier,-ère*); *maneken* m./*manekenka* f. (fr. *mannequin* m.); *debitant* m./*debitantica* f. (fr. *débutant,-e*); *dentist* m./*dentistica* f. (fr. *dentiste*); *šef* m./*šefica* f. (fr. *chef* m.); *akrobat* m./*akrobatkinja* f. (fr. *acrobate*).²¹

4.4. Talijanski jezik označuje prirodni rod na isti način kao i francuski. Ako je u francuskom predlošku rod imenice koja znači osobu izražen samo članom, i u talijanskom se jednako postupa. Kao primjer navodimo talijanski galicizam *un/una dentista* (< fr. *un/une dentiste*) i latinizam *un/un'acrobata*, koji odgovara francuskom *un/une acrobate*. Ako u francuskom postoje oblici za muški i ženski rod, talijanski kao jezik primatelj u pravilu će ih zadržati. Primjeri neprilagođenih galicizama: *masseur* m./*masseuse* f.; *charmeur* m./*charmeuse* f.²² Primjer prilagođenice: *pioniere* m./*pioniera* f. (< fr. *pionnier,-ère*).

U francuskom jeziku uz imenicu *parvenu* m. 'skorojević' postoji i *parvenue* f. 'skorojevička'. To su poimeničeni oblici participa perfekta glagola *parvenir*. U talijanskome postoji neprilagođeni galicizam *parvenu* m., kojemu se ženski rod može izraziti promjenom člana, ali moguć je i francuski oblik *parvenue*. DE MAURO (str. 1871) ne navodi

²¹ Za uporabu mocijskih sufiksa *-ka*, *-ica*, *-kinja*, usp. BABIĆ §§ 840-856, 507-531, 894-900; BARIĆ₂ §§ 918-923.

²² Katkad talijanski rječnici bilježe samo oblik za muški rod (npr. *jongleur* – DISC 1346; DE MAURO/MANCINI₂ 266; *masseur* – DE MAURO/MANCINI₂ 321), ali očito je da se, kad zatreba, rabi izvorni francuski oblik za ženski rod. Osim *charmeur* m. 'persona di notevole fascino', DE MAURO/MANCINI₂ navodi i *charmeuse* f., ali ne kao mocijski parnjak, nego u značenju 'seta morbida e lucente', var. *ciarmosa*. U hrvatskom je to *šarmêz* (ili *šarmêz*) m. 'vrsta satena od tzv. umjetne svile' (ANIĆ/GOLDSTEIN 1215).

taj oblik, za razliku od rječnika *DISC* (str. 1823) i *ZINGARELLI*₅ (str. 1724). U hrvatskom se prilagođenica *parveni* m. može odnositi na osobe muškoga ili ženskoga roda.

Talijanski *abbonato* m./*abbonata* f. kalk je prema francuskom *abonné* m./*abonnée* f. (*DISC* 7). DE MAURO (str. 7) i *ZINGARELLI*₅ (str. 18) ne govore o kalku, nego samo navode da je *abbonato* particip prošli glagola *abbonare*, koji je prilagođenica francuskoga *abbonner*. Hrvatski je ekvivalent germanizam *abonent* m. (< njem. *Abonment*),²³ s mocijskim parnjakom *abonentica*. Talijanski *illa debuttante* također se može dvojako tumačiti: kao prilagodba francuskoga *débutant,-e*, participa prezenta glagola *débuter* (*DISC* 663), ili kao poimeničeni talijanski particip prezenta glagola *debuttare*, koji je preuzet iz francuskoga (fr. *débuter*) (DE MAURO 655; *ZINGARELLI*₅ 499).

4.5. U talijanskom postoji galicizam *illa pedicure* (< fr. *pedicure*). Hrvatski ekvivalent jest *pediker* m./*pedikerka* f., zabilježen u svim suvremenim rječnicima (usp. FRANOLIĆ₁ 145; KLAJČ 1032; SPALATIN 540; ANIĆ₂ 653; ANIĆ/GOLDSTEIN 973; BUJAS 1043; HER 931). U hrvatskom se sufiks *-er* pojavljuje u imenicama preuzetim iz stranih jezika (usp. BABIĆ 1157).²⁴ Doista, čini nam se da je *pediker/pedikerka* prilagođenica austrijskoga galicizma *Pedikeur/Pedikeurin* (njem. sin. *Fußpfleger/Fußpflegerin*).²⁵

U hrvatskim oblicima *maniker* m./*manikerka* f. prepoznajemo analošku tvorbu (zabilježeno u FRANOLIĆ₁ 116; KLAJČ 843; SPALATIN 540-541; BUJAS 652). Zadnji slog u hrvatskom obliku *manikir* (<

²³ Njemačka riječ *Abonment* nastala je prilagodbom francuskoga *abonné*, prema imenicama na *-ent* koje označuju vršitelje radnje, npr. *Rezensent*, *Subskribent* (usp. GUSMANI 67; SPALATIN 244).

²⁴ Odgovarajući hrvatski sufiks jednake etimologije jest *-ar* (< lat. *-arius*, usp. Skok I, 49). U hrvatskom je sufiks *-er* nastao prilagodbom njemačkoga i engleskoga sufiksa *-er*, francuskoga i njemačkoga *-eur*, francuskoga *-aire*, njemačkoga *-är*.

²⁵ Usp. austrijski rječnik *ÖW* 482; FRANOLIĆ₁ 145. U njemačkim rječnicima ne nalazimo *Pedikeur/Pedikeurin*, nego samo *Pedicure* f. ili *Pediküre* f. 'Fußpflege; Fußpflegerin' (WAHRIG₃ 963; DUDEN₃ 519; *FW* 427; DUDEN₃ 1017). U prvom značenju njemačke riječi *Pediküre* ('Fußpflege') u hrvatskom se rabi *pedikiranje*. SPALATIN (str. 540) ima *pedikir(anje)*, FRANOLIĆ₁ (str. 145) i KLAJČ (str. 1023) navode samo *pedikura*. Skok bilježi *pedikira* (SKOK II, 671, s. v. *pješak*) i tumači da je to internacionalna riječ, nastala prema francuskom izgovoru (*id.* 615, s. v. *pasti*), ali danas je to zastarjela.

njem. *Maniküre* f. < fr. *manucure* f.)²⁶ može se shvatiti kao sufiks *-ir*, koji susrećemo primjerice u imenicama *portir*, *pionir*, *kurir* (usp. BABIĆ 316). Rezultat takvoga tumačenje jest mocijska tvorba: *manikir* m./*manikirka* f. (zabilježeno u ANIĆ/GOLDSTEIN 813; kao prvo rješenje u HER 708). HER najprije bilježi navedene likove na *-ir/-irka*, a *maniker/manikerka* stavlja u zagradu. Odgovarajući talijanski galicizam jest *ill/la manicure* (< fr. *manucure*).

5. Jezik posrednik

5.1. Talijanska imenica ženskoga roda *turchese* f. (< starofr. *turquoise* [*pierre*] f.) odgovara hrvatskoj imenici *tirkiz*, koja je muškoga roda. Razlog tomu mogla bi biti tendencija muškoga roda, no činjenica je da se naša riječ oblikom i rodnom podudara s njemačkim galicizmom (njem. *Türkis* m. < fr. *turquoise* f., usp. FRANOLIĆ₁ 198). Imenica *pliš* također se slaže s njemačkom (njem. *Plüsch* m. < fr. *peluche* f.)²⁷ Te su njemačke riječi predlošci navedenih hrvatskih riječi. Vidjeli smo da nekoliko naših imenica koje označuju osobe slijede rješenja prilagodbe njemačkih galicizama. Takvi primjeri otvaraju važno pitanje jezičnog posredovanja, a valja znati da je jezik koji nazivamo posrednikom u jezičnim doticajima izravni jezik davatelj.

Francuske riječi većinom nisu ušle u hrvatski izravno, nego preko njemačkoga. Zbog toga, prema načelu neposredne etimologije (*etymologia proxima*), riječi za koje se misli da su galicizmi zapravo

²⁶ Značenje hrvatske riječi *manikir*(*anje*) 'kozmetička i higijenska njega ruku i noktiju' slaže se s prvim značenjem njemačkoga predloška *Maniküre* f. (sin. *Handpflege*). FRANOLIĆ₁ (str. 116) i KLAIĆ (str. 843) imaju *manikura* f. i *manikir* m. 'id.'. MULJAČIĆ₃ (str. 300) navodi *manikir* kao jedan od *pseudoromanizama*: »Il significato della voce croata esiste anche in romanzo ma vi è secondario« ... »appena la seconda accezione tedesca 'Handpflegerin' s'accorda con l'accezione primaria italiana (*manicure*, s. m. e f., indecl. 'persona addetta alla cosmesi delle mani e spec. delle unghie') e francese (*manucure* 'personne dont le métier est de soigner les ongles des mains, dans un salon de coiffure, dans un institut de beauté')«.

²⁷ Za odgovarajuće talijanske riječi usp. § 6.1.3.

su germanizmi.²⁸ Fonomorfološki se slažu s njemačkim galicizmima, te gramatički rod u pravilu slijedi njemačke predloške (točnije, vrlo često austrijske predloške).²⁹ Primjeri su vrlo brojni, premda ih nije uvijek lako prepoznati. Primjerice, hrv. *tiftin* m. (< njem. *Duveline* m. < fr. *duveline* f.) odražava austrijski izgovor.³⁰ MULJAČIĆ₃ rabi termin *pseudoromanizam* da bi istakao da riječ nije preuzeta izravno iz romanskoga jezika.³¹ U ovom je slučaju jezik davatelj njemački, koji je posredovao u preuzimanju francuske riječi, pa je posuđena riječ germanizam. Njemačko posredovanje i s njim povezane promjene takvih pseudoromanizama često uzrokuju razlike u rodu ne samo između francuskih i hrvatskih imenica, nego i između talijanskih i hrvatskih.

5.1.1. Velik broj talijanskih i hrvatskih naziva za tkanine nije istoga roda. Evo primjera talijanskih galicizama ženskoga roda kojima odgovaraju hrvatski germanizmi muškoga roda:

tal. <i>batista</i> f.	< fr. <i>batiste</i> f. >	njem. <i>Batist</i> m. >	hrv. <i>batist</i> m.
tal. <i>marquise</i> f.	< fr. <i>marquise</i> f. >	njem. <i>Marquise</i> m. ³²	> hrv. <i>markizet</i> m.
tal. <i>mousseline</i> f.,	< fr. <i>mousseline</i> f. >	njem. <i>Musselin</i> m. >	hrv. <i>muslin</i> m.
<i>mussolina</i> f.,			
<i>mussola</i> f.			
tal. <i>duveline</i> f.,	< fr. <i>duveline</i> f. >	njem. <i>Duveline</i> m. >	hrv. <i>tiftin</i> m.
<i>duvelina</i> f.			

²⁸ Usp. MULJAČIĆ₂; MULJAČIĆ₃; MULJAČIĆ₈. U recenziji Franolićeve knjige *Les mots d'emprunt Français en Croatie*, MULJAČIĆ₂ (str. 221) ističe da gledamo li izravno podrijetlo (*etymologia proxima*), »im besten Fall etwa 500 (von den 1850 lexikalischen Einheiten) als Gallizismen angesehen werden können«.

²⁹ Govoreći o talijanskim riječima koje su ušle u hrvatski zahvaljujući njemačkom ili, točnije, austrijskom posredovanju, JERNEJ₁ (str. 61) objašnjava: »La capitale absburgica fu specialmente nel secolo XIX° un grande centro d'irradiazione, una grande 'stazione di smistamento' di italianismi, specialmente tra le popolazioni di lingua slava che allora facevano parte dell'Impero«.

³⁰ Usp. ÖW 264; FRANOLIĆ₁ 197. Za austrijski njemački karakterističan je izgovor /i/ umjesto /y/ (odatle hrv. *tirkiz*, *pliš*). Osim toga, u austrijskom se izgovoru neutralizira razlika između početnoga /d/ i /t/: oba se realiziraju kao /t/ (usp. GOJMERAC 184; PIŠKOREC 120).

³¹ Termin *pseudoromanizam* može se odnositi i na riječi kojih nema u romanskim jezicima, npr. njem. *Friseur* (fr. ekvivalent *coiffeur*). HOPE (str. 619) rabi naziv *false loans*. Ovi *pseudo ...izmi* katkad se nazivaju *sekundarni ...izmi* (FILIPOVIĆ₃ 19-21). Usp. i pogl. *O ulozi njemačkoga...*, § 1.2.

³² U njemačkom imenica *Marquise*, *Markisette* može biti i ženskoga roda (usp. WAHRIG₃ 852).

tal. *georgette* f. < fr. *georgette* f. > njem. *Georgette* m. > hrv. *žoržet* m.
tal. *cretonne* f. < fr. *cretonne* f. > austr. njem. *Kreton* m. > hrv. *kreton* m.

Navedeni francuski deonimik *cretonne* f. (po mjestu Creton u Normandiji) u njemačkom postoji u nekoliko inačica. *FW* (str. 106) bilježi neprilagođeni lik ženskoga ili muškoga roda (*Cretonne* f./m.). *WAHRIG*₃ (str. 326, 779) uvrštava isti lik, ali samo u muškome rodu (*Cretonne* m.), te grafijsku prilagođenicu *Kretonne* m., uz napomenu: »eindeutschende Schreibung für *Cretonne*«, a navodi i austrijski lik muškoga roda *Kreton*. *DUDEN*₃ (str. 286, 774) osim *Cretonne* f./m., također navodi *Kreton* m. uz napomenu da je to austrijska varijanta. Ta inačica, koju doista nalazimo u austrijskom rječniku (*ÖW* 406) predložak je hrvatske prilagođenice.

5.1.2. Talijanski vojni termin *marcia* f. može biti izvorna talijanska riječ (od glagola *marciare* < fr. *marcher*), ali vjerojatnije je da je preuzeta iz francuskoga (*HOPE* 259, 401). Odgovarajuća hrvatska riječ jest germanizam *marš*, muškoga roda kao i njemački predložak (< njem. *Marsch* m. < fr. *marche* f., usp. *FRANOLIĆ*₁ 119).

5.1.3. Hrvatska imenica muškoga roda *briljantin* prilagođenica je austrijskoga galicizma *Brillantín* n. (< fr. *brillantine* f.).³³ Doista, njemačke imenice srednjega roda u hrvatskom standardnom jeziku redovito prelaze u muški rod (usp. pogl. *O ulozi njemačkoga...*, § 2.2.3.1.). Navedeni hrvatski germanizam razlikuje se po rodu od talijanskoga *brillantina*, imenice ženskoga roda. U hrvatskom enciklopedijskom rječniku *ZOCH/MENCIN* iz 19. stoljeća zabilježen je naš talijanizam *brillantina*.³⁴ Nalazimo ga i u našim primorskim govorima: npr. u splitskom *brilantína* f. (*MATOKOVIĆ* 139).

Možemo navesti još nekoliko primjera talijanskih imenica ženskoga roda kojima odgovaraju hrvatski germanizmi muškoga roda:

tal. *manovra* f. < fr. *manceuvre* f. > njem. *Manöver* n. > hrv. *manevar* m.³⁵

³³ Usp. *FRANOLIĆ*₁ str. 30. *HNJF* (str. 284) bilježi austrijski *Brillantín* n., uz njemački *Brillantine* f.; *FW* (str. 83) i *DUDEN*₃ (str. 222) također navode nepromijenjeni francuski naziv ženskoga roda, *Brillantine* f.

³⁴ Navedeno u *FRANOLIĆ*₁ 30.

³⁵ U hrvatskim primorskim govorima *manovra* f. jest talijanizam/mletacizam (*Skok* II, 370).

tal. <i>picca</i> f.	< fr. <i>pique</i> f. >	njem. <i>Pik</i> n. >	hrv. <i>pik</i> m.
tal. <i>giacchetta</i> f.	< fr. <i>jacquette</i> f. >	njem. <i>Jackett</i> n. >	hrv. <i>žaket</i> m. ³⁶
tal. <i>cotoletta</i> f.	< fr. <i>côtelette</i> f. >	njem. <i>Kotelett</i> n. >	hrv. <i>kotlet</i> m.
tal. <i>omelette</i> f., <i>omeletta</i> f.	< fr. <i>omelette</i> f. >	njem. <i>Omelette</i> n. >	hrv. <i>omlet</i> m.
tal. <i>roulette</i> f.	< fr. <i>roulette</i> f. >	njem. <i>Roulette</i> n., <i>Roulett</i> n. >	hrv. <i>rulet</i> m. ³⁷
tal. <i>débâcle</i> f.	< fr. <i>débâcle</i> f. >	njem. <i>Debakel</i> n. >	hrv. <i>debakl</i> m.

5.2. No, vrlo se često hrvatske riječi francuskoga podrijetla podudaraju u rodu s odgovarajućim talijanskim galicizmima. Evo nekoliko takvih primjera francuskih imenica ženskoga roda koje su zadržale isti rod u njemačkom, odakle su ušle u hrvatski:³⁸

tal. <i>maionese</i> f.	< fr. <i>mayonnaise</i> f. >	njem. <i>Mayonnaise</i> f., <i>Majonnaise</i> f., <i>Majonäse</i> f. >	hrv. <i>majoneza</i> f. ³⁹
tal. <i>polonaise</i> f., <i>polonese</i> f. ⁴⁰	< fr. <i>polonaise</i> f. >	njem. <i>Polonaise</i> f., <i>Polonäse</i> f. >	hrv. <i>poloneza</i> f. ⁴¹
tal. <i>etichetta</i> f.	< fr. <i>étiquette</i> f. >	njem. <i>Etikette</i> f. >	hrv. <i>etiketa</i> f.
tal. <i>façon</i> f.	< fr. <i>façon</i> f. >	njem. <i>Façon</i> f., <i>Fasson</i> f. >	hrv. <i>fazona</i> f. ⁴²

³⁶ U hrvatskom postoji i mletacizam *jaketa* f. (usp. SKOK I, 750).

³⁷ Rječnici bilježe i ženski rod, *ruleta*, kao u francuskom. Povijesni je termin *ruski rulet* m. 'smrtonosna igra u kojoj se puca u sebe revolverom ne znajući u kojem se ležištu nalazi metak' (HER 1149; ANIĆ₁ 1357); ali BUJAS (str. 1319) ima femininum *ruska ruleta*. U razgovornom stilu *rulet(a)* može imati preneseno značenje 'sreća, hazard': *u takvoj ludoj vožnji autom, rulet je hoćeš li preživjeti* (HER 1147).

³⁸ Njemačko je posredovanje ovih riječi zabilježeno u FRANOLIĆ₁ SS. VV.

³⁹ Srpska je prilagođenica *majonez*, muškoga roda. To je jedna od brojnih imenica koje se u standardnom hrvatskom i standardnom srpskom jeziku razlikuju po rodu (usp. SLIĆ, 51). Transfonemizacijom prema izgovoru francuske riječi u srpskom se jeziku oblikovala prilagođenica koja završava na suglasnik, te je dobila muški rod.

⁴⁰ U talijanskom u istom značenju postoji kalk *polacca*, poimeničeni pridjev koji se koristi češće nego *polonaise* ili *polonese* (DE MAURO 1894, 1904).

⁴¹ Prilagođenica *polonez* u hrvatskom je zastarjelica (usp. FRANOLIĆ₁ 153), a u srpskom jeziku to je uobičajen naziv (usp. BRODNJAK 393).

⁴² Značenje hrvatske riječi slaže se sa značenjem njemačkoga predložka ('kroj', tal. *taglio, foggia*; usp. SPALATIN 372). FRANOLIĆ₁ (str. 59) bilježi njemački oblik *das Fasson*. Navodi značenje 'revers, partie repliée d'un habit', koje imaju njemački *Fasson* i hrvatski *fazon* m. (za njem. usp. WAHRIG₃ 459). Oblik muškoga roda *fazon* u hrvatskom je kolokvijalni regionalizam, a u srpskom je standardni oblik (ANIĆ/GOLDSTEIN 414). Usp. i BRODNJAK 130.

tal. <i>grippe</i> f. ⁴³	< fr. <i>grippe</i> f. >	njem. <i>Grippe</i> f. >	hrv. <i>gripa</i> f. ⁴⁴
tal. <i>équipe</i> f.	< fr. <i>équipe</i> f. >	njem. <i>Equipe</i> f. >	hrv. <i>ekipa</i> f.
tal. <i>chance</i> f.	< fr. <i>chance</i> f. >	njem. <i>Chance</i> f. >	hrv. <i>šansa</i> f.

Hrvatska riječ *butika*, danas zastarjelica, dobila je ženski rod zbog njemačkog posredovanja: fr. *boutique* f. > njem. *Boutique* f., *Butike* f. > hrv. *butika* f. (za hrv. alotrope usp. ovdje § 3 i bilj. 12).

5.3. U hrvatskom tendencija muškoga roda prevladava unatoč tome što su njemački galicizmi zadržali ženski rod svojih francuskih predložaka. Uslijed toga talijanskim imenicama ženskoga roda odgovaraju hrvatski ekvivalenti muškoga roda:

tal. <i>risorsa</i> f.	< fr. <i>ressource</i> f. >	njem. <i>Ressource</i> f. >	hrv. <i>resurs</i> m. ⁴⁵
tal. <i>revanche</i> f.	< fr. <i>revanche</i> f. >	njem. <i>Revanche</i> f. >	hrv. <i>revanš</i> m.
tal. <i>démarche</i> f.	< fr. <i>démarche</i> f. >	njem. <i>Demarche</i> f. >	hrv. <i>demarš</i> m.
tal. <i>étagère</i> f.	< fr. <i>étagère</i> f. >	njem. <i>Étagère</i> f. >	hrv. <i>etažer</i> m.
tal. <i>croquette</i> f., <i>crocchetta</i> f.	< fr. <i>croquette</i> f. >	njem. <i>Croquette</i> f. >	hrv. <i>kroket</i> m.
tal. <i>sauce</i> f.	< fr. <i>sauce</i> f. >	njem. <i>Sauce</i> f., <i>Soße</i> f. ⁴⁶ >	hrv. <i>sos</i> m.
tal. <i>mitragliatrice</i> f. ⁴⁷	< fr. <i>mitrailleuse</i> f. >	njem. <i>Mitrailleuse</i> f. >	hrv. <i>mitraljez</i> m.
tal. <i>manicure</i> f.	< fr. <i>manucure</i> f. >	njem. <i>Maniküre</i> f. >	hrv. <i>manikir</i> m. ⁴⁸
tal. <i>chaise longue</i> f.	< fr. <i>chaise longue</i> f. >	njem. <i>Chaiselongue</i> f. >	hrv. <i>šezlong</i> m.

5.4. Talijanskim galicizmima muškoga roda mogu odgovarati naše imenice ženskoga roda, koje su također francuskoga podrijetla,

⁴³ *Grippe* danas u talijanskom nije česta riječ; uobičajena je *influenza*.

⁴⁴ Odgovarajuća srpska riječ muškoga je roda (*grip* m.), a FRANOLIĆ₁ (str. 73) objašnjava da je to »un emprunt oral chez les Serbes (et Russes)«. Usp. također SPALATIN 405. Iz istoga je razloga ovaj galicizam i u talijanskom u 19. stoljeću bio muškoga roda (usp. DELI₁ II, 522).

⁴⁵ FRANOLIĆ₁ (str. 170) navodi hrv. *resursa* f. i *resursi* m. pl.; KLAJČIĆ (str. 1159) također *resursa* f. 'društvo sa zabavnom svrhom' i *resursi* m. pl. 'sredstva, zalihe; izvori prihoda, izvori privrede (odakle se dobivaju sirovine)' i prenes. 'duševne snage'. U svim suvremenim rječnicima zabilježeno je *resurs* m. i/ili *resursi* m. pl. (usp. DEANOVIĆ/JERNEJ₂ 804; ANIĆ/GOLDSTEIN 1099; BUJAS 1303; HER 1128; ANIĆ₄ 1332).

⁴⁶ FRANOLIĆ₁ (str. 185) navodi *der Sauce*.

⁴⁷ Prema Hopeu, *mitragliatrice* je prilagođenica francuskoga *mitrailleuse* (HOPE 506). *DISC* (str. 1572) tu riječ tumači kao izvedenicu od glagola *mitragliare* (< fr. *mitrailler*).

⁴⁸ Usp. ovdje bilj. 26.

ali su u hrvatski ušle preko njemačkoga. Do promjene roda francuskih riječi došlo je u njemačkom:

- tal. *milliardo* m. < fr. *milliard* m. > njem. *Milliarde* f. > hrv. *milijarda* f.
 tal. *petardo* m. < fr. *pétard* m. > njem. *Petarde* f. > hrv. *petarda* f.
 tal. *controllo* m. < fr. *contrôle* m. > njem. *Kontrolle* f. > hrv. *kontrola* f.
 tal. *oboe* m. < fr. *hautbois* m. > njem. *Oboe* f.⁴⁹ > hrv. *oboa* f.
 tal. *tantième* m. < fr. *tantième* m. > njem. *Tantieme* f. > hrv. *tantijema* f.

Riječ *tantijema* ima nekoliko značenja, ali značenje 'postotak što ga dobivaju autori od bruto-prihoda ostvarenih izvođenjem svojih djela' pokazuje da smo je preuzeli iz njemačkoga. Talijanski je ekvivalent *diritti d'autore* (fr. *droits d'auteur*). Francuski *tantième* označava postotak prihoda u nekom poduzeću; to značenje, osim već navedenoga, može imati i njemački *Tantieme* (usp. SPALATIN 754; DUDEN₃ 1327),⁵⁰ a isto tako i hrvatska riječ (usp. HER 1306; ŠONJE 1241). Dodajmo da u hrvatskom postoji i lik muškoga roda (obično u množini: *tantijemi*).⁵¹

5.4.1. Talijanska imenica *affusto* m. nastala je prilagodbom starofrancuskoga *affust* (mod. fr. *affût* m.). Francuska je riječ u njemačkom prilagođena u *Lafette* f, oblik koji je nastao aglutinacijom određenoga člana (*l'affût*), a dodan je sufiks *-ette*. Njemačka riječ ženskoga roda ušla je u hrvatski: hrv. *lafeta* f.

5.5. Još jedan slučaj aglutinacije određenoga člana s imenicom prepoznavamo u nazivu igre loptom srodne hokeju koji je došao iz

⁴⁹ Stariji njemački oblik jest *Hoboe* f., a noviji *Oboe* f., posuđenica iz talijanskoga *oboe* m. i francuskoga *hautbois* m. (KLUGE₂, 416, 661). DUDEN₂ (str. 495) objašnjava da je glazbeni naziv preuzet iz francuskoga (17./18. st.: njem. *Hautbois* i *Hoboe*), ali: »Die heute im Deutschen allein gültige form *Oboe* ist von it. *oboe* 'Oboe' beeinflusst, das selbst aus dem frz. stammt.«

⁵⁰ U talijanskom se galicizam *tantième* rijetko rabi, a znači 'un tanto di più che si paga ad un impiegato, operaio, rappresentante, ecc. in proporzione al lavoro compiuto; percenale', 'compenso ad un amministratore di società' (MINI 290). Ovaj galicizam ne bilježe opći talijanski rječnici, a vrlo česta istoznačnica jest *percentuale* f.

⁵¹ Ovaj lik ne bilježe konzultirani rječnici. Prenosimo primjer uporabe u dokumentu o propisima porezne uprave: »Prihodi su priljevi koji proizlaze iz redovnih aktivnosti subjekta te imaju različite nazive, kao što su prihodi od prodaje, provizije, kamate, dividende i *tantijemi*« (kurziv M. Lj.). < <http://propisi.porezna-uprava.hr/view.asp?location=POGLAVLJE&jid=2043&file=standardi.XML&idAktualni=2359> > [12.06.2010.]

američkog engleskoga (engl. *lacrosse*). Ovaj engleski sportski naziv označuje izvorno kanadsku igru loptom, a nastao je aglutinacijom francuskoga člana ženskoga roda *la* i imenice *crosse* f. 'štap, palica'. Premda je spomenuta francuska imenica ženskoga roda, ime sporta u francuskom je muškoga roda (*lacrosse* m., usp. PETIOT s. v.), a isto tako i u talijanskom *lacrosse* m. (< engl. *lacrosse*). Budući da završava na suglasnik, i u hrvatskom je anglizam *lacrosse* (ANIĆ/GOLDSTEIN 760), ili s prilagođenom grafijom *lakros* (HER 656), muškoga roda.

5.6. U prošlosti su engleske riječi vrlo često ulazile u talijanski uz francusko posredovanje.⁵² Primjerice, takav je talijanski galicizam *flanella* f. (< fr. *flanelle* f. < engl. *flannel*, DISC 974). U hrvatskom mu odgovara *flanel*, imenica muškoga roda. Naši je rječnici bilježe kao anglizam (KLAJČ 435; FILIPOVIĆ₃ 150; ANIĆ/GOLDSTEIN 435; ANIĆ₄ 321). Kao što navodi Skok (I, 521), vjerojatno je njemački bio jezik posrednik u preuzimanju ovoga naziva za tkaninu. No, u njemačkom je to galicizam.⁵³ Nije isključeno da pojedinu posuđenicu »osnažuju« utjecaji više stranih jezika. Smatramo da se ovaj naziv za tkaninu može pridružiti velikom broju germanizama muškoga roda kojima se rod razlikuje od odgovarajućih talijanskih galicizama (usp. § 5.1.1., hrv. *gabarden* u § 5.9.).

5.7. U talijanski je iz francuskoga ušla i francuska riječ *redingote* f., prilagođenica engleskoga *riding coat*.⁵⁴ HOPE (str. 408) navodi različite talijanske likove, ženskoga i muškoga roda.⁵⁵ Danas se u talijanskom rabi francuska tuđica, koja je ženskoga roda, a u hrvatskom je odgovarajuća riječ muškoga roda (*redengot*, var. *redingot*). Hrvatski ju je mogao preuzeti od francuskoga (FILIPOVIĆ₃ 228; ANIĆ/GOLDSTEIN 1076), ili, vjerojatnije, iz njemačkoga (FRANOLIĆ₁ 164). Njemačka riječ

⁵² Usp. MIGLIORINI/BALDELLI 242, 278, 312. Do promjene je došlo u 20. stoljeću: »Nell'ultimo dopoguerra il francese ha visto ridursi il suo ruolo di tramite di anglicismi, sempre più introdotti direttamente dall'Inghilterra e dagli Stati Uniti« (DARDANO 351).

⁵³ DUDEN₃ 464: njem. *Flanell* m. < fr. *flanelle* < engl. *flannel*. SKOK (I, 521): hrv. *flanel* < njem. *Flanell* < engl. *flannel*.

⁵⁴ Engl. *redingote* u engleskom je povratna posuđenica (< fr., od engl. *riding coat*, usp. WEBSTER'S NEW 1190).

⁵⁵ Usp. DE MAURO/MANCINI₂ (str. 441), gdje su navedene i inačice: *radingot*, *radingotte*, *redingotte*, *redingotto*.

Redingote može biti muškoga ili ženskoga roda (njem. *Redingote* m./f. < fr. *redingote* f., *DUDEN*₂ 1151).

5.8. Talijanski je od francuskoga preuzeo i lažni anglizam *boxe* f. (< fr. *boxe* f., *HOPE* 476). Ovom talijanskom neprilagođenom galicizmu ženskoga roda u hrvatskom odgovara homofona imenica muškoga roda (hrv. *boks* m.). *FILIPOVIĆ*₃ (str. 108) objašnjava da je pseudoanglizam *boks* nastao elipsom, dok je ispravna engleska riječ *boxing*.⁵⁶

5.9. Francuski je često posredovao i ulasku španjolskih riječi u talijanski: npr. tal. *gabardine* f. ili *gabardina* f.⁵⁷ naziv za tkaninu i ogrtač od te tkanine (< fr. *gabardine* f. < španj. *gabardina* f., usp. *DELI*₁ II, 469).⁵⁸ Odgovarajuća hrvatska riječ koja označuje samo tkaninu muškoga je roda: *gabarden* (var. *gabardin*). *ANIĆ/GOLDSTEIN* (str. 462) i *HER* (str. 366) kao predložak navode englesku riječ *gabardine*, *gaberdine*, a *FILIPOVIĆ*₃ (str. 157) smatra da nam je jezik posrednik bio francuski. No, mislimo da smo i ovaj put riječ preuzeli iz njemačkoga, gdje je galicizam *Gabardine* muškoga roda, a značenje mu je 'fein gerippter Mantel- od. Kleiderstoff' (*WAHRIG*₃ 512), kao u hrvatskom.⁵⁹

5.10. Za razliku od talijanske imenice *racchetta* f., prilagođenice francuske riječi arapskoga podrijetla (fr. *raquette* f.), odgovarajuća hrvatska riječ jest anglizam muškoga roda (hrv. *reket* m., *FILIPOVIĆ*₃ 225).⁶⁰ Kao i većina drugih posuđenica koje završavaju na konsonant, uvrštena je među imenice muškoga roda.

⁵⁶ Usp. i *SPALATIN* (str. 306), gdje se upozorava da je odgovarajuća njemačka riječ *Boxen* n. (a ne **Box*).

⁵⁷ Prema rječniku *DISC* (str. 1033), prilagođenica *gabardina* u talijanskom je zastarjelica.

⁵⁸ Francuska riječ *gabardine* povratna je posuđenica iz španjolskoga. Stariji fr. oblik *gaverdine* jest »mot passé en esp. (*gabardina*), où le fr. l'a repris de nos jours« (*DAUZAT* 349). Isto u *ROBERT*, 841. Općenito je prihvaćeno da je ova riječ ušla u francuski iz španjolskoga, a odatle je mogla prijeći i u engleski (usp. *BLOCH/WARTBOURG* 283). *WEBSTER'S NEW* (str. 569) tumači da je engleska riječ galicizam: engl. *gabardine* (var. *gaberdine*), stariji oblik *gawbardyne* < stfr. *gaverdine* 'kind of cloak'.

⁵⁹ U trččanskom rječniku nalazimo *gabardin* m., ali znači samo 'ogrtač' (usp. *DORIA* 922).

⁶⁰ Etimologija engleske riječi *racket* jest: < srfr. *raquette*, stariji oblik *rachette* 'palm of the hand' < srlat. *rasceta* (*manus*) 'palm (of the hand)', što je arabizam (*WEBSTER'S NEW* 1170).

5.11. Talijanska riječ *sofà* m. jest galicizam, a zadržala je i akcent na zadnjem slogu, kao francuski predložak (fr. *sofa* m.). Francuska imenica *sofa* m. potječe od arapskoga *suffa* 'jastuk', a u francuski je vjerojatno ušla preko turskoga (BLOCH/WARTBURG 595). U hrvatskom postoji turcizam *sofa* (usp. ŠKALJIĆ 568; NOSIĆ 576; SKOK III, 300). Dok je talijanska riječ muškoga roda, kao i njezin francuski predložak, naš turcizam *sofa* ženskoga je roda, kao najveći broj imenica na *-a*.

6. Druga talijanska rješenja

6.1. Premda talijanski najčešće zadržava rod francuskih predložaka, ima i izuzetaka. Imenice ženskoga roda katkad u prilagodbi dobivaju muški rod zbog toga što je lingvistički neoznačen (»meno marcato del femminile«, MARELLO 33). Primjerice, francuska riječ *panique* f. u talijanskom postaje muškoga roda (tal. *panico* m.). Odgovarajuća hrvatska riječ ženskoga je roda (*panika* f.). Tumači se kao izravna posuđenica iz francuskoga (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 950), ili, što je vjerojatnije, preko njemačkoga (njem. *Panik* f.; usp. FRANOLIĆ₁ 139; HER 912).

6.1.1. Zanimljivu promjenu uočavamo u talijanskoj prilagodbi francuske riječi *purée*. Naime, dok je u francuskom *purée* ženskoga roda, u talijanskom grafijski neprilagođen oblik *purée* dobiva muški rod, kao i inačica *purè*, koja se najčešće rabi (DE MAURO/MANCINI₂ 424). Osim uobičajenog oblika *purè* m., *DISC* (str. 2087) bilježi i prilagođenicu *purea* f., uz napomenu »non com.« (tj. *non comune* – nije uobičajeno).

Hrvatski oblik *pire* m. prilagodba je njemačkoga galicizma *Püree* (n.). U tršćanskom dijalektu također nalazimo *pirè* m., o kojemu DORIA (str. 471) kaže: »con un adattamento un po' diverso rispetto a ital. *purè* (m).«. Vokal /i/ u tršćanskoj prilagođenici može se objasniti austrijskim izgovorom galicizma, koji prepoznajemo i u hrvatskoj riječi.

6.1.2. Francuska riječ *popeline* f. u talijanskom se može pisati u neprilagođenom obliku (moguć je i izgovor /*pope'line*/), a može biti ženskoga ili muškoga roda (usp. *DISC* 1979). Postoji i prilagođenica ženskoga roda *popelina* i djelomično prilagođena imenica muškoga roda *popelin* (ib.) i *poplin* (*DELI*₁ IV, 956). U prošlosti su talijanski leksikografi preporučivali uporabu lika *papalina* f., smatrajući ga pravim talijanskim ekvivalentom. Upostavili su (par)etimološku vezu s leksemom *papa*. Zbog toga JACONO (str. 303) tumači da je francuska riječ »cavallo di ritorno« (tj. povratna posuđenica).⁶¹ Oba talijanska lika (*popelina* i *papalina*) sadržavaju sufiks *-ina* f., ekvivalentan francuskome *-ine* f.

Prema Filipoviću, hrvatski likovi *poplin*, *popelin* m. prilagođenice su engleskoga *pop(e)lin(e)* (FILIPOVIĆ₃ 218). No, vjerojatnije je da nam je francuska riječ došla preko njemačkoga (fr. *popeline* f. > njem. *Popelin* m. > hrv. *popelin* m., usp. FRANOLIĆ₁ 154).

6.1.3. HOPE (str. 513) navodi talijanizirane nazive za tkanine iz 19. st. *pelusce*, *peluscio* (< fr. *peluche* f.). Poslije je u uporabi prevladao neprilagođeni galicizam. Prije sedamdeset godina PALAZZI (str. 1340) je zabilježio *peluche* kao imenicu muškoga roda. Noviji rječnik *DELI*₁ (IV, 900) navodi ženski rod, a MINI (str. 213) samo muški. *DISC* (str. 1855) i DE MAURO/MANCINI₂ (str. 393) bilježe oba roda. Osim neprilagođenoga lika *peluche*, De Mauro i Mancini bilježe inačice *pelusce* i *peluscia* (ib.).

U sjevernim talijanskim dijalektima postoje inačice u kojima prepoznamo njemačko posredovanje (npr. u tršćanskom *plis* m.,

⁶¹ U istoj purističkoj struji i Palazzi se protivi uporabi francuske riječi zbog toga što »la voce è derivata dall'ital. *papalina*, *stoffa papalina*, e alla voce italiana antica noi potremmo e dovremmo tornare« (PALAZZI 1342). DAUZAT (str. 574) i ROBERT (str. 1483) također spominju mogući talijanski etimon (pridjev *papalino*) francuskog anglizma *popeline* (< engl. *poplin*). WEBSTER'S NEW (str. 1108) tumači da je engleska riječ *poplin* galicizam te daje drugačiju etimologiju: engl. *poplin* < fr. (*draps de*) *Poperinghes* '(clothes from) Poperinge', što znači da je riječ o deonimiku, koji nosi ime po nizozemskom gradu koji je u srednjem vijeku bio čuven po proizvodnji tekstila. Isto tumači i KLUGE₂ (str. 713); također DUDEN₂ (str. 542), ali nešto opreznije (»Die Herkunft des frz. Wortes ist nicht sicher geklärt«), kao i moderni talijanski rječnici (*DELI*₂ 1229; *DISC* 1979; DE MAURO/MANCINI₂ 413). HOPE (str. 516) objašnjava put koji je prošla posuđenica: fr. *popeline* < engl. *poplin* < fr. *papeline*, »ultimately from the place name *Poperinghes*«. MINI (str. 224) bilježi obje etimologije. Usp. LJUBIČIĆ₁₁ § 7.1.

pelus m.; usp. DORIA 477-478, 447). Nema sumnje da je hrvatski preuzeo iz njemačkoga oblik *pliš* m. (< njem. *Plüsch* m.; usp. § 5.1.).⁶²

6.2. Katkad o rodu posuđenice odlučuje leksičko privlačenje. Premda u talijanskom postoji imenica *crema* f., francuski izraz *crème caramel* f. (< *crème au caramel*, tal. 'crema al caramello'), u talijanskom je, po tumačenju Carle Marellu, postao muškoga roda jer je tal. imenica *caramello* muškoga roda (usp. MARELLO 33-34). No, valja reći da danas u talijanskom ovaj galicizam koleba između muškoga i ženskoga roda.⁶³ U hrvatskom je *crème caramel* muškoga roda, u skladu s tendencijom muškoga roda.

6.2.1. Talijanski neprilagođeni galicizam *affaire* muškoga je roda, za razliku od francuskoga predloška (fr. *affaire* f.). Ova se razlika može objasniti time što u talijanskom postoji imenica muškoga roda *affare* m., koja je formalnom i semantičkom bliskošću mogla utjecati na promjenu roda francuske posuđenice.⁶⁴ U hrvatskom je *afera* ženskoga roda, a njemačko posredovanje ove riječi odražava se u njezinu značenju (njem. *Affäre* f. < fr. *affaire* f., usp. SPALATIN 250; MILAN/SÜNKEL 2).

6.2.2. U talijanskom nazivu za tip automobila koji je preuzet iz francuskoga (fr. *coupé* m.), prepoznajemo djelovanje semantičke analogije. Naime, ova riječ može biti muškoga roda, kao u francuskom, ali može biti i ženskoga roda (usp. DISC 621), zbog toga što su u talijanskom nazivi automobila ženskoga roda (rod dobivaju po hiperonimu *macchina* f., *automobile* f. ili kraće *auto* f.). Možemo ih tumačiti elipsom: kad se u izrazu *la macchina/la automobile coupé* ispusti imenica, dobivamo *la coupé*.

⁶² No, u hrv. primorskim govorima *pliš* može biti posuđenica iz tršćanskog dijalekta (za splitski čakavski govor usp. GACIĆ, 140).

⁶³ DISC (str. 626) i ZINGARELLI₅ (str. 475) bilježe *crème caramel* kao f. ili m., DE MAURO/MANCINI₂ (str. 126) kao m. i f.

⁶⁴ DELI₁ (I, 24) smatra da je tal. *affare* m. »prob. aiutato nella sua diff. dalla presenza del fr. *affaire*«. Ova imenica (tal. *affare*, fr. *affaire*) potječe od glagolskog izraza (*avere*) *a fare* (ZINGARELLI₅, 49). Talijanski neprilagođeni galicizam muškoga je roda u DELI₁ (I, 24), DISC (str. 54), MINI (str. 4), DE MAURO/MANCINI₂ (str. 4), ZINGARELLI₅ (str. 49), a samo MILAN/SÜNKEL (str. 2) navodi da može biti ženskoga ili muškoga roda.

7. Iste latinske riječi; francuski talijanizmi

7.1. Rod imenica koje nastavljaju istu latinsku riječ u francuskom i talijanskom najčešće je isti. U hrvatskom je rod katkad drugačiji zbog njemačkoga posredovanja:

tal. *dominio* m. < lat. *dominium* n. > fr. *domaine* m. > njem. *Domäne* f. > hrv. *domena* f.
tal. *piombo* m. < lat. *plumbum* n. > fr. *plombe* m. > njem. *Plombe* f. > hrv. *plomba* f.

Rod francuske imenice *vase* m., koja nastavlja latinsku *vas*, *vasis* n., također odgovara talijanskom *vaso* m. (talijanski nastavlja vulgarnolatinski oblik *vasum* n.). Francuska posuđenica u njemačkom dobiva ženski rod: njem. *Vase* f. < fr. *vase* m., (usp. KLUGE₂ 948). Ovaj njemački galicizam prepoznamo u našoj riječi *vaza* f., germanizmu koji se i semantički slaže s njemačkim predloškom (usp. MILAN/SÜNKELE 402-403; usp. pogl. *O ulozi njemačkoga...*, § 6.1.).⁶⁵

7.1.1. Francuska riječ *patience* f. (< lat. *patientia*), koja odgovara talijanskoj *pazienza* f. ('strpljivost'), ušla je u njemački (*Patience* f. 'Geduldsspiel mit Karten').⁶⁶ Premda se u njemačkom nije promijenio rod francuske imenice, hrvatski germanizam *pasijans* muškoga je roda (usp. istu tendenciju muškoga roda u § 5.3.).⁶⁷

7.2. Ima slučajeva kad iz istoga latinskog etimona u francuskom i talijanskom nastanu imenice različitoga roda. Primjerice, vulgarnolatinski oblik **terraceu* (izvedenica od kl. lat. *terra*) u talijanskom je dao imenicu muškoga roda *terrazzo*. Kao naziv za vrstu poda ušla je u njemački (*Terrazzo* m. 'mosaikartiger Fußboden aus kleinen, farbigen Marmor- oder Zementsteinen') i u hrvatski (*teraco*

⁶⁵ U hrvatskim primorskim govorima postoji alotrop, talijanizam *važ* m. (za splitski čakavski govor u GAČIĆ₃ 153 zabilježeno je značenje 'posuda'; u govoru Omiša 'limenka', usp. pogl. *Hrvatsko-talijanski lažni parovi...*, § 2.4.).

⁶⁶ U brit. engl. također *patience*, dok je amer. engl. ekvivalent *solitaire* (SPALATIN 606).

⁶⁷ Usp. u hrvatskim primorskim govorima talijanizam *pacijenca*, *pacjenca* (hrv. sin. *strpljenje*).

m.).⁶⁸ Riječ je o elipsi talijanskoga *pavimento a terrazzo* (sin. *pavimento alla veneziana*).

Iz istoga latinskog etimona u francuskom je nastala imenica ženskoga roda *terrasse* f., koja je također ušla u njemački, a odatle u hrvatski (njem. *Terrasse* f. > hrv. *terasa* f.). U 16. st. francuska je riječ ušla u talijanski, te u talijanskom osim *terrazzo* postoji i lik ženskoga roda, *terrazza* f., koji se smatra prilagođenim galicizmom (usp. *DISC* 2748). No, taj se lik može tumačiti i preoblikom talijanske riječi pod utjecajem francuskoga.⁶⁹

7.3. Kako se leksičko posuđivanje između talijanskoga i francuskoga tijekom nekoliko stoljeća odvijalo u oba smjera, velik je i broj francuskih talijanizama. Ovi vrlo često ulaze u njemački. Pri tome im se može promijeniti rod, što se odražava i na našim germanizmima:

tal. <i>gruppo</i> m.	> fr. <i>groupe</i> m.	> njem. <i>Gruppe</i> f.	> hrv. <i>grupa</i> f.
tal. <i>bronzo</i> m.	> fr. <i>bronze</i> m.	> njem. <i>Bronze</i> f.	> hrv. <i>bronca</i> f.
tal. <i>busto</i> m.	> fr. <i>buste</i> m.	> njem. <i>Büste</i> f.	> hrv. <i>bista</i> f.

7.3.1. I francuska riječ *alarme* f. također je talijanizam. Potječe od uzvika *all'arme!* ('na oružje!'). U njemačkom je dobila muški rod, te je i naš germanizam *alarm* muškoga roda (< njem. *Alarm* m. < fr. *alarme* f. < tal. *all'arme!*). No, u ovom se slučaju rod njemačke i naše imenice podudara s talijanskim. U talijanskom je *allarme* muškoga roda zbog semantičke analogije s imenicom *grido* 'uzvik'.⁷⁰

U njemačkom postoji i riječ *Lärm* m. 'buka, vika', u kojoj vidimo »la déglutination partielle, qui n'est que la contrepartie de l'agglutination« (usp. FRANOLIĆ₃ 105).⁷¹ Mađarska riječ istoga značenja jest *larma* (*UNGARISCH-DEUTSCH* 723). Ženski rod našega regionalizma *larma* slaže se s istoznačnicama *buka*, *galama*. Ako je hungarizam,

⁶⁸ Također u engl. *terrazzo* 'a mosaic flooring consisting of small pieces of marble or granite set in mortar and given a high polish' (*MERRIAM-WEBSTER* 1290).

⁶⁹ U našim primorskim govorima postoje likovi talijanizma *teraca* i *taraca* (< ven. *taraza*, ROSAMANI 1138).

⁷⁰ *DISC* 85; »dal grido guerresco *all'arme!* 'alle armi!«.

⁷¹ KLUGE₂ (str. 558) objašnjava da u galicizmu *Lärm* (< fr. *alarme*, reg. var. *alerme*) »das anlautende *a-* ist vor dem starken Hauptton ausgefallen«.

mađarska je riječ, poput drugih koje završavaju na *-a*, uvrštena u paradigmu imenica ženskoga roda (usp. ŽAGAR-SZENTESI 72).

7.4. Talijanskoj imenici *bancarotta* f. u hrvatskom odgovara imenica muškoga roda *bankrot*. Ova međunarodna riječ nastala je u talijanskom. Složenica je od *banca* 'klupa; tezga' i participa prošloga glagola *rompere* 'razbiti, slomiti'.⁷² Francuski *banqueroute* talijanska je posuđenica (usp. DAUZAT 72; HOPE 28-29), a iz francuskoga je ušla u njemački, kao i brojne druge riječi. Naime, premda njemački etimološki rječnici navode da je *Bankrott* talijanizam (DUDEN₂ 62; WAHRIG₃ 235; KLUGE₂ 89), po fonetskom izgledu riječi zaključujemo da je u njemački ušla preko francuskoga (njem. *Bankrott* m. < fr. *banqueroute* f.). Osim toga, premda je ova riječ nedvojbeno izvorno talijanska, frekvencija uporabe u francuskom potakla je njezino širenje te su joj se kao galicizmu protivili i talijanski puristi, dajući prednost sinonimu *fallimento*.⁷³ Stoga se slažemo s Franolićem da je hrvatska riječ prilagođenica njemačkoga galicizma.⁷⁴ Njemačko posredovanje odražava se i u rodu naše riječi.

7.4.1. Talijanski *porcellana* f./francuski *porcelaine* f. još je jedan primjer talijanske/francuske riječi koja se po rodu razlikuje od hrvatskoga germanizma, koji je muškoga roda (hrv. *porcelan* m. < njem. *Porzellan* n.). Riječ *porcelan* m. (var. *porculan*) naš je germanizam, ali ovaj put njemačka riječ nije galicizam. Naime, njemački je ovu riječ preuzeo izravno iz talijanskoga, kao i francuski (HOPE 48; KLUGE₂ 713). U hrvatskim primorskim govorima postoje likovi ženskoga roda: toskanizam *porčelana* f. i mletacizam *porcelana* f. (usp. SKOK III, 11).

⁷² Ova je složenica najprije imala doslovno značenje. Naime, u srednjemu vijeku onome tko bi doživio stečaj slomili bi klupu (tezgu). Usp. PAPINI 236; DISC 251.

⁷³ DELI₂ (str. 175) objašnjava zašto se talijanski puristi protive ovoj riječi: »Occorre aggiungere, a giustificazione di questo diffuso atteggiamento, che, se dal punto di vista strettamente etim. la vc. aveva avuto le sue radici in Italia, la frequenza del suo uso era stata incrementata dall'esempio d'Oltrealpe«. Zbog toga primjerice u rječniku venecijanskoga dijalekta iz 19. st. BOERIO (str. 60) bilježi da je *bancarota* galicizam.

⁷⁴ Usp. FRANOLIĆ₁ 19. HER (str. 89) i ANIĆ₄ (str. 57) navode da smo preuzeli njemački talijanizam. ANIĆ₂ (str. 31) bilježi da je *bankrot* talijanski europeizam, dok KLAIĆ (str. 145) i ANIĆ/GOLDSTEIN (STR. 15) navode da je hrvatska riječ talijanizam.

8. Francuski sufiks *-age*

8.1. Vidjeli smo da jezično posredovanje može objasniti promjenu roda francuske riječi. Do divergencije može doći zbog transmorfemizacije francuskoga sufiksa koja je tipična za jezik posrednik. Talijanski sufiks *-aggio* m. prilagodba je francuskoga *-age* m., preuzetoga u srednjem vijeku, kad mu je izgovor bio /aže/ (TEKAVČIĆ₁ § 1455).⁷⁵ Hrvatski ekvivalent jest sufiks *-aža*, ženskoga roda, u kojemu prepoznajemo njemačko posredovanje. Primjerice, talijanski *coraggio* prilagodba je starofrancuskoga *corage* (mod. fr. *courage* m.), a hrvatski oblik *kuraža* f. jest germanizam (< njem. *Courage* f.). Evo još nekoliko takvih primjera:

tal. *sabotaggio* m. < fr. *sabotage* m. > njem. *Sabotage* f. > hrv. *sabotaža* f.
tal. *montaggio* m. < fr. *montage* m. > njem. *Montage* f. > hrv. *montaža* f.
tal. *massaggio* m. < fr. *massage* m. > njem. *Massage* f. > hrv. *masaža* f.

8.1.1. Talijanski katkad ne prilagođuje francusku riječ: npr. fr./tal. *garage* m. (hrv. *garaža* f.), fr./tal. *reportage* m. (hrv. *reportaža* f.), fr./tal. *vernissage* m. (hrv. *vernisaža* f.). Stariji hrvatski oblik prilagođenice jest *vernisaž* m. (usp. KLAIĆ 1417).

8.2. Zanimljivo je da je njemačko rješenje prilagodbe francuskoga *-age* m. (> njem. *age* f.) hrvatskom dalo tvorbeni obrazac (hrv. *-aža* < njem. *-age* f. < fr. *-age* m.) po kojemu se izvode neologizmi i od vlastitih riječi (usp. FRANOLIĆ₂ 69). Primjerice, pojavljuje se u stilski označenoj imenici *gnjavaža*, izvedenoj od glagola *gnjaviti* (usp. BABIĆ § 1154), ili u tvorenici *muljaža* (sin. *muljanje* < *mulj*), koja znači 'sumnjiv posao, sumnjiva djelatnost, postupak muljatora'. Općenito govoreći, takve hibridne tvorbe u hrvatskom su vrlo ekspresivne (usp. BARIĆ₂ § 876).

8.3. Hrvatska riječ *pejzaž* posuđenica je koju nismo preuzeli preko njemačkoga, a muškoga je roda kao i francuski predložak (fr. *paysage* m.). I odgovarajuća talijanska prilagođenica *paesaggio* muškoga je

⁷⁵ U talijanskom ovaj sufiks spada u one koji »penetrano nel processo produttivo della lingua« (CORTELAZZO 404). Premda je izvorno služio za izvođenje od imenica, u talijanskom se sufiksom *-aggio* tvore odglagolske imenice (usp. TEKAVČIĆ₁ § 1455).

roda, dok je njemačka riječ ženskoga roda (*Paysage* f.), kao i sve druge koje završavaju na sufiks *-age*. Talijanski ima tuđicu *collage* m. (< fr. *collage* m.), a hrvatski mu je ekvivalent *kolaž* m. Njemački nije posredovao u preuzimanju ove francuske riječi (usp. njem. *Collage* f.), kao ni francuskoga *hommage* m. (> hrv. *omaž* m.), kojemu u njemačkom odgovara predvidljivi femininum *Hommage*. U talijanskom postoji stari galicizam *omaggio* m.

9. Zaključak

9.1. Vidjeli smo da se često rod francuskih imenica različito prilagođuje u talijanskom i hrvatskom, što je moguće objasniti divergentnim tendencijama prilagodbe, kao i činjenicom da u jezicima primateljima *etymologia proxima* nije uvijek francuska u oba jezika primatelja. Naime, u hrvatskom nam nerijetko njemačko posredovanje objašnjava promjenu roda. Rješenje prilagodbe francuskoga sufiksa *-age* m. > njem. *-age* f. > hrv. *-aža* f. u hrvatskom je postalo produktivno.

9.2. Francuski se sufiksi u većini slučajeva lako talijaniziraju jer postoje automatske francusko-talijanske korespondencije. Talijanski sufiksi koji odgovaraju francuskim u pravilu su istoga roda. I kad je riječ tuđica, tj. kad nije došlo do zamjene francuskoga sufiksa talijanskim, poznato je koji mu talijanski sufiks odgovara (npr. fr. *-ine* – tal. *-ina*; fr. *-ette* – tal. *-etta*). Nasuprot tomu, naše riječi *silueta*, *manžeta*, *etiketa*, *plaketa*, za razliku od *kotlet*, *omlet*, *kamionet*, *žaket*, *markizet*, *žoržet*, *kušet*, *baget*, pokazuju da francuske riječi s istim sufiksom (*-ette*) u hrvatskom ne odražavaju isti obrazac prilagodbe pa nisu istoga roda (*-et* m. i *-eta* f.). No, katkad ima i oscilacija. Spomenuli smo germanizam *rulet* m., ali postoji i lik *ruleta* f., koji se podudara u rodu s francuskom i talijanskom riječju *roulette*.

I kad imenice označuju osobe, te rod nije upitan, oblici prilagodbe mogu biti neočekivani: premda je *soubrette* u hrvatskom prilagođeno

kao *subreta*, nije analogno tome *souffragette* dalo oblik **sufražeta*, nego *sufražetkinja*.

9.3. Talijanski i francuski leksemi velikim su dijelom podudarni. Zbog toga između ovih dvaju romanskih jezika lako dolazi do semantičkog posuđivanja. Katkad u talijanskom postoji francuska semantička posuđenica, a u hrvatskom joj odgovara posuđena riječ: npr. tal. *marsigliese* – hrv. *marseljeza*; tal. *polacca* (sin. *polonaise*, *polonese*) – hrv. *poloneza*. Talijanska i hrvatska riječ katkad se razlikuju u rodu: npr. tal. *pensione* f. 'objekt koji nudi smještaj i prehranu, manji hotel' – hrv. *pansion* m. 'id.'⁷⁶

Zbog etimološke srodnosti talijanskoga i francuskoga jezika, katkad se leksikografska tumačenja razilaze, te se u talijanskim rječnicima pojedine riječi tumače kao vlastite tvorbe ili kao prilagođenice francuskih riječi (usp. tal. *marcia*, *cuccetta*, *mitragliatrice*). U svakom slučaju, rod im se redovito slaže s rodom odgovarajućih francuskih riječi.

9.4. Posebnu kreativnost jezika primatelja prepoznajemo u hrvatskom, gdje u imenici *manikir* zadnji slog shvaćamo kao sufiks *-ir* (odatle i mocijski parnjak *manikirka*). Vidjeli smo da je u talijanskoj prilagođenici francuskoga deonimika *béchamel* f. (< *sauce à la Béchamel*) dodan talijanski sufiks pa je tako nastao oblik *besciamella* f. U pogledu jezične kreativnosti još je zanimljivija pučka inačica, *balsamella*, nastala paretimološkom preoblikom. Doista, »essenziale è riconoscere il ruolo che la paretimologia ha nel processo d'integrazione dei prestiti, di cui rappresenta la forma più avanzata e radicale« (GUSMANI 80).

9.5. Katkad u dijalektima nalazimo riječ drugačijega roda: npr. u našim primorskim govorima talijanizam *manovra* f. (< tal./mlet. *manovra* f.), za razliku od standardne riječi *manevar* m. (< njem. *Manöver* n.). Osobama koje govore francuski i u hrvatskom će nerijetko *bouillabaisse* biti ženskoga roda, ili će umjesto prilagođenice

⁷⁶ U hrvatskom postoji i alotrop *penzija* f. (u primorskim govorima talijanizam/venecijanizam *pensija* f., *penšijon* m., *penšijun* m.; usp. SKOK II, 637), istoznačnica hrvatskoga *mirovina*. U dubrovačkom govoru *pensijōn* f. (BOJANIĆ/TRIVUNAC 278).

vernisaža f. govoriti *vernisaž* m. (ili će čak pisati bez prilagodbe *vernissage* m.). Postojanje oblika *pasadž* m. i *pasadža* f. otvara put specijalizaciji značenja. Naime, *pasadža* je u standardnom jeziku samo glazbeni i književni termin (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 965; HER 923). Jezici se mijenjaju, a mijenjaju se i načini prilagodbe stranih riječi. Neke riječi više ne spadaju u standardni jezik, katkad postaju zastarjelice (usp. tal. *redingotto*, *peluscio*, *grippe*; hrv. *pedikira*, *butika*, *resursa*, *polonez*).

Različita prilagodba roda stranih riječi u različitim jezicima primateljima izvor je gramatičkih lažnih parova. Naime, fonomorfološku nepredvidljivost prilagodbe prati nepodudarnost rodova, te tako dolazi do formalne i gramatičke divergencije leksema koji postoje u velikom broju europskih jezika.